

היבטים לשוניים בפרשת כי-תבוא פג

דקדוקי מלים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת כי-תבוא ובהפטרה ובתחילת נצבים

כו ו **וַיַּעֲנֶנּוּ**: היר"ד בשוא ללא דגש, העי"ן בפתח והנר"ן בדגש: לשון עינוי. אם יקרא את היר"ד בפתח משמעותו ענייה

כו י **וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ**: בזקף קטון בלבד ללא דרבן (מקל)

כו יב עליית שני

לְעֵשׂר: לשים לב לניקוד: למ"ד בפתח, עי"ן בשוא נח, שי"ן רפויה. לא: לְעֵשׂר.

מֵעֵשָׂר: העי"ן בשוא לא בחטף

כו יד **לְמַת**: הלמ"ד בשוא לא בקמץ, אם יקרא בפתח ודגש במ"ם, משנה משמע למיודע

כו טז עליית שלישי

כו יז **הָאֱמֶרֶת**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה בדומה לו בהמשך יח **הָאֱמִירָה**

כו יט **וְלִהְיֶהֱדָה**: געיה בלמ"ד וה"א בשווא נח

כז א עליית רביעי

כז ב **נִתְּן לָךְ**: אין טעם נסוג אחר

כז ג **בְּעֵבְרָה**: העי"ן בקמץ קטן

כז ו **וְהַעֲלִיתָ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה שלאחריה

כז ז **וְאֶכְלֶתָ שָׁם**: טעם נסוג אחר לכ"ף ודגש חזק בשי"ן מדין אתי מרחיק

כז ט **אֶל כָּל-יִשְׂרָאֵל**: תיבה **אֶל** בסגול ובמרכא, אינה מוקפת לתיבה שלאחריה. **נְהַיִיתָ לְעָם**: געיה בת"ו והלמ"ד ללא דגש אתי מרחיק

כז יא עליית חמישי

כז יב **וַיְהִי־הַדָּה**: הוא"ו בחירק מלא. **וַיִּשְׁשַׁכְּר וַיִּוְסַף וַבְּנִימָן**: טעם טפחא בתיבת **וַיִּשְׁשַׁכְּר**

כז יד **וְאָמְרוּ**: האל"ף במרכא כטעם משנה

כז טו **אָרוּר** כדי להקל על הקורא לזכור את הטעם במלה ארוור שחלקם מוטעם בזקף גדול, חלקם ברביע ואחד בודד בפשטא יש להעזר בסימן הזה¹: כאשר המלה ארוור באה בראש השורה או בסופה, מוטעם בזקף גדול, באמצע השורה, ברביע או בפשטא. היחיד שיוצא מן הכלל הוא האחרון המוטעם ברביע על אף שהוא מתחיל באמצע השורה **אָרוּר אֲשֶׁר לֹא-יִקָּים**

תֹּעֲבָת: העי"ן בחטף פתח ולא בצירי

כז כה **דָּם נָקִי**: הדל"ת בקמץ ולא בפתח

כח א **עַל כָּל-גֹּיֵי הָאָרֶץ**: טעם טפחא בתיבת **עַל**

כח ח **וּבְרַכְּךָ**: הטעמה משנית בבלי"ת והכ"ף הראשונה, על אף הקושי, בשווא נח

כח ט **נִשְׁבַּע-לָךְ**: געיה בנר"ן

¹ סימן זה טוב למשתמשים בספרי התורה הרגילים (מכל העדות) שנכתבו בעשרות השנים האחרונות.

כח ז עליית ששי

כח יא לַתֵּת לָךְ: טעם נסוג אחור ללמ"ד

כח כ הַשְׁמִדָּךְ: המ"ם בסגול והכ"ף הסופית קמוצה. וְעַד-אַבְדָּךְ: הבי"ת בקמץ קטן

כח כז וּבִטְחָרִים: יש לשים לב לכתוב וקרי וכן בהמשך בפס' ל

כח כט בַּצְּהָרִים: הצד"י בקמץ גדול והה"א אחריה בחטף קמץ. הַעֲנֹר: הה"א בפתח, לא בקמץ

כח ל וְלֹא-תֵשֵׁב בּוֹ: אין טעם נסוג אחור

כח מא וְלֹא-יְהִי לָךְ: אין טעם נסוג אחור

כח מב וַיִּרְשׁ: יו"ד ראשונה בשווא נע, יו"ד שנייה קמוצה

כח מג מַעֲלָה מַעֲלָה: העי"ן בשווא נח ומ"ם שנייה בדגש חזק

כח מט עֲלִיךָ גֹי: דגש חזק בגימ"ל מדין אתי מרחיק

כח נה יֹאכֵל: הכ"ף בצירי ולא בפתח. אֵיבָךְ: היו"ד בחירק חסר והבי"ת אחריה בשווא נח, כן הדבר גם בהמשך הפרק כח נז.

כח נו וּבִבְתָהּ: בי"ת ראשונה בשווא נח, כן הדבר גם בפסוק הבא וּבִבְנֵיהָ

כח נח הַנִּכְבֵּד: בי"ת בקמץ ולא בפתח. אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ: טעם טפחא בתיבת אֵת

כח נט וַחֲלִים רָעִים וְנֹאמְנִים: טעם טפחא בתיבת וַחֲלִים²

כח סד וְעַבְדָּתְ שָׁם: טעם נסוג אחור לבי"ת ודגש חזק בשי"ן

כט א עליית שביעי

כט ד לֹא-בָלוּ: במלרע. שְׁלֹמֹתֵיכֶם: שי"ן שמאלית

כט ו מפטיר

כט ז לְרֵאוּבֵנִי: הרי"ש בדרך כלל בגעיא, רבים משתבשים לקרוא מלה זו: לְרֵאוּבֵנִי. הרי"ש מנוקדת בשורק

והאל"ף נחה כלומר איננה מנוקדת כלל. מילה זו נקראת: לְרֵאוּבֵנִי. הַמְנַשִּׁי: השווא במ"ם נע

כט ח אֵת כָּל-אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טעם טפחא בתיבת אֵת

הפסרת פרשת כי תבוא ישעיהו ס א-כב:

א קוּמִי אוֹרִי: שתיהן במלעיל

ה תִּרְאִי: הרי"ש בשווא נח לשון ראייה; וּפְתַח: במלרע

ו שְׁפֹעֶת: השי"ן בגעיא ועם זאת הפ"א בשווא נח; כָּלֶם מְשַׁבָּא יָבֵאוּ: טעם טפחא בתיבת כָּלֶם

ז יִקְבְּצוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לקר"ף, הבי"ת בשווא נע, היו"ד בחירק חסר, לא בשווא. יִשְׁרָתוּנָךְ: הרי"ש בשווא נע ההטעמה בתי"ו, במלעיל, כן הדבר גם בהמשך פס' י

יד וְקִרְאוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לקר"ף

טז וַיִּדְעָתָּ: העי"ן בפתח

² כן הוא בכתר ארם-צובה ובשני כתבי יד נוספים.

יז אָבִיא כֶסֶף: טעם נסוג אחור לאל"ף הראשונה. וְנִגְשִׁיךְ: שי"ן שמאלית
 יט לֹא-יְהִי-לָךְ: געיה ביו"ד הראשונה, בדומה לו בפס' הבא. וְהִיָּה-לָךְ: געיה בה"א הראשונה
 כ יִירָשׁוּ אֶרֶץ: טעם נסוג אחור ליו"ד המנוקדת בחירק מלא, הר"ש אחריה בשווא נע
קריאה לשני וחמישי של נצבים:
 כט יב שני במנחת שבת
 יְהִיָּה-לָךְ: געיה ביו"ד הראשונה, בדומה לו בהמשך פס' יח. לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת
 כט יד וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פָּה: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה פָּה להסמיכה לקודמתה³
 כט טו שלישי במנחת שבת
 כט יט יַעֲשֶׂן: העי"ן בשווא נח. וְרִבְצָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לרי"ש, עם זאת השווא נע, דגש חזק בבית
 השנייה מדין אתי מרחיק
 כט כב כְּמַהֲפֹכֶת: הה"א בשווא נח

הרב גור אריה צור נר"ו. וְהִיָּה כִּי-תָבֹא אֶל-הָאָרֶץ
פירש אוה"ח הק' וְהִיָּה לשון שמחה. שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ. ועוד
פירש בהמשך דבריו והצצתי בפרשה זו שרומזת גם כן ביאת הארץ העליונה.
 שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה, ע"ד אומרו וְתִשְׂחַק לְיוֹם
 אֲחֻרָיו (משלי לא, כה). עכ"ל.
 ויש לעיין מה גדר שמחה זו הן בארץ התחתונה הן בארץ העליונה.
 ועל דרך הסוד, יש לומר כי וְהִיָּה הוא השם הק' השולט בחודש תשרי, היוצא מן
 סופי התיבות בפסוק (בראשית יב, טו): וַיֵּרָא אֹתָהּ שְׂרֵי פְרַעֲה. כמובא בתיקוני הזוהר ט'
 עמ' ב.
 ועל פי הדברים האלה יובנו דברי האוה"ח הק' על נכון. שהשמחה האמיתית
 והשלמה בין בארץ התחתונה ובין בארץ העליונה היא השמחה בדבקות בה,
 והשראת שכינתו הק' גם למטה וגם למעלה. וזה נרמז במילה וְהִיָּה.
 ועל דרך הצח יאמר שעל כן הטעם בוְהִיָּה הוא פשטא, שהשם הק' וְהִיָּה מתפשט
 והולך לפנינו בבואנו אל הארץ הק'.
 ועוד צריך להבין הקשר בין שְׂרֵי פְרַעֲה ושם ה' שיקרא מהם. ויש לומר, הם שרי
 פרעה, הם שרי האומות בשמי שמים עליונים, אשר רואים את כנסת ישראל
 בחשיבותה לפני בורא עולם, ואשר בהמשך נאמר בהם וַיְהִלְלוּ אֹתָהּ אֵל-פְרַעֲה.
 ופרעה הוא כינוי למלכויות הגויים, לקיים מה שנאמר אַז יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל ה'
 לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים (תהלים קכו, ב). שכל מלכי מזרח ומערב יהללו את הדבקות שיש
 לישראל בבוראם. ולכן שם זה, וְהִיָּה, הוא מקור השמחה בעולמות.
 ועוד יש לומר, כמובא במסכת מגילה (לא עמ' ב') תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר
 עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבמשנה תורה בפרשת כי תבוא,
 קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה
 וקללותיה ותחל שנה וברכותיה. וזו היא בְּשׁוֹרֶת השמחה לפני יום הדין.

³ על מנת למנוע שיבוש ההפסק בין המילים כתוצאה מצירוף הטעמים תביר-טפחא, שלא יישמע כאילו כתוב וְאֵת אֲשֶׁר
 איננו - פָּה עִמָּנוּ הַיּוֹם

ועוד יש לומר, כי תבוא יכול להתפרש גם לנוכח, כי אתה תבוא. ויכול להתפרש גם לנסתרת, והיה כי היא תבוא. הפירוש כפשוטו הוא לנוכח, לעם ישראל. והיה פי-תבוא אל-הארץ.

ולעומקו של מקרא, ידרש גם לנסתרת לפי דקדוק הלשון, ולגילוי שכינה לפי הענין. והיה פי [היא] תבוא אל-הארץ, והכוונה לשכינה הק'. והיה כי תבוא השכינה הק' הנקראת והי"ה, ותשרה עלינו ברחמים, כאשר ישראל עושין רצונו של מקום. ויתפרש אל-הארץ מלשון ריצוי ורצון, היא הארץ הנרצית להתרצות על בניה ולרצות את הרוצים בתשובה, והיה כי תבוא השכינה הק' ללמד סניגוריה על עם ישראל בבואם לדין בראש השנה. והיה ערך הדברים כך: והיה כי אתה תבוא בשמחה אל הארץ לרצות את הקב"ה, באותה מידה תבוא לקראתך השכינה הקדושה בשמחה, אל הארץ להביא את הריצוי לפני הקב"ה, ולהביא לפניו את פירות השמחה של העובד באמונה. שעברה, כעין שאמרו תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה. ולכן מוטעם מראשית במונח, באשר מעתה ברכות ינוחו ויחולו על ראשו.

וענית ואמרת לפני | ה' אלקיך, ארמל אבד אבי וגו'.

פירש רש"י שלא תהיה כפוי טובה. ויש להבין מה היא הלשון כפוי טובה. ועל דרך הפשט יש לומר בכמה אופנים: שלא תהיה כאדם הכופה כלי כדי לכסות דבר המאוס. שלא תמאס בטובה שהקב"ה נותן לך, ועוד, שלא תהיה כמי שכפו עליו והכריחו אותו שיודה לבוראו. אלא תודה לו בשמחת הלב ובמאור פנים, מדה כנגד מדה למוי שמכריז עליך ואומר: יאר ה' פניו אליך (במדבר ו, כה). וכן דוד המלך אמר במזמור לתודה [תהלים ק] עבדו את ה' בשמחה. עבודה זו של הכרת הטוב, עבדוהו בשמחה.

ולעומקו של מקרא יש לומר במזמור זה [תהלים ק] שממנו ילמד האדם כיצד לא יהיה כפוי טובה כנ"ל. על ידי שיתבונן ויכיר כי כל הטוב שיש לו לאדם לא ממעשה ידיו הוא, אלא מיוצרו. כפי נאמר שם במזמור לתודה: [פסוק ג] דעו כי ה'

הוא אלהים הוא-עשנו (ולא) ולו אנחנו עמו וצאן מרעייתו:

ובשימת לב: כתיב ולא, וקרי ולו. הוא עשנו, הוא עשה לנו כל טובותינו, ולא אנחנו. ומשיגיע להכרה זאת, אז יהיה האדם לו ולחלקו של הקב"ה, כפי הקרי: ולו אנחנו. וזו היא הכרת הטוב הנרצית. שמתבונן ומכיר כי כל הטוב הוא ממי שנקרא הטוב, הוא הקב"ה, וכפי שאומרים בברכת מודים: הטוב, כי לא כלו רחמך. והכרת הטוב היא הכרת הקב"ה הנקרא הטוב, ולכן המכיר טובה לחבירו מכיר טובה לבוראו ששלחו להיטיב עמו.

והשתא דאיתת להכי, נימא ביה מילתא על דרך הלשון: באומרו בברכת "מודים", יש מדייקים לא להחליף מילרע במלעיל. שהרי "כלו" יש לומר במילרע, כלומר להטעים את סוף התיבה. כי לא כלו רחמך. ולא להיגרר לומר כי לא כלו אגב שיטפא וריהטא בהיותו רגיל לומר כי לא תמו במילעיל. כי באמרו בטעות לא כלו במילעיל הרי הוא כמי שאומר לכאורה שאין הכלה לרחמיו ח"ו, [א"ה. כמדומה טעון הסבר. 'כלו' שורש כ.ל.ה (או כ.ל.ו) ולכן הוא מלרע כשאר קל עבר נסתרים ישבו הלכו ובשורש ל"ה ראו בנו וכד'; הקורא כלו מלרע עובר לנחי ע"ו/י כמו קמו שמו ויש שורש כ.ג.ל וכל בשלש עמר הארץ (ישעיהו מ, יב) המתפרש לשון מדידה ככל הפסוק. יכול להתפרש שאין מדה לחסדיו, אבל ידידנו מפרש שזה עלול להתפרש שלא לטובה] ואין מה שיכול להכיל אותם

ח"ו, והרי זה לכאורה ככפירה בשפע הרחמים היורדים מן השמים, אלא יש לאומרו במילרע כי לא כלו ואז הרי הוא כמבקש שלא יכלו ולא יגמרו רחמיו.⁴ וגם לאומרים במלעיל כזה: כי לא כלו יש ללמד זכות וליתן טעם טוב שהרי זה נראה גם כמי שמשבח ואומר כי רחמיו כה מרובים שהם ללא הכיל, שמהטוב שפע רחמים עד בלי די והכיל.

ואין זה דומה לאמירת ויכלו בליל שבת שהוא ודאי במילרע, כזה: ויכלו, כפי הטעם תביר שתחת ה"ל". ולא במלעיל [כזה: ויכלו]. כי זה יכול להיות גובל עם שינוי משמעות. כי משמעות ויכלו כראוי, היא מלשון תמו ונגמרו כבמודים. שמעשה הבריאה תם ונשלם בליל שבת. ולכן הטעם במילרע ויכלו.

ועל פי הסוד יהיה הטעם "תביר" שבאות "ל" של ויכלו לשון של שבירה, נכי ואולי ניתן היה ללמד זכות לאומרים במלעיל [כזה: ויכלו] אם כי בטעות הטעמים] שהוא גם מלשון להכיל, והרי זה נראה גם כמי שמשבח ואומר שהשמים והארץ הגיעו למידתם בציווי של מי שאמר לעולם די, וכפירוש רש"י: "ויעש.. את הרקיע (בראשית א, 1), תקנו על עמדו. אלא שכאן הטעם תביר תחת האות "ל" יעמוד על משמרתו ויוכיח שיש לקראו ויכלו. והוא לשון שכלול כתרגום: "ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון"⁵. ואולי גם על כגון דא אמרו [שיר השירים רבה, ב, ד] אל תקרא ודגלו עלי אהבה (שיר השירים ב, ד) אלא ודילוגו עלי אהבה.

א"ה. ע"פ הדקדוק שורש כול בכניין פעל – יוכלו ביחיד יוכלל כך שהקורא מלרע סתם טעה אבל לא שינה משמעות.

ועל פי הסוד יהיה הטעם "תביר" שבאות "ל" של ויכלו לשון של שבירה [האות ת' והאות ש' מתחלפות בארמית] ויהיה הטעם "תביר" מורה על "שבירת הכלים"⁶ במעשה הבריאה שפירושו לאפשר כביכול לאור האלקי הגדול לחדור ללב כל אחד ואחד לפי דרגתו, ולהאיר בנשמות בני ישראל בכלל ונשמות ל"ו צדיקים שבכל דור ודור בפרט. לכן נאמר ויכלו. לרמוז על ל"ו צדיקים שיוכלו להכיל את האור הגדול של ויכלו ולהאיר את דרכם של כל החפצים לאור באורו של המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים.

כו יג האדמו"ר הרב ישראל אלטר מגור ז"ל. בוידוי מעשרות אומרים: ואמרת לפני וי אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא למנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי. לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול וי אלהי עשיתי ככל אשר צויתני – ואם כן רואים שהאדם אומר שעשה הכל כשורה, ומדוע נקרא הדבר וידוי?

החווה מלובלין זצ"ל, מבאר את החילוק בין לשון חז"ל (ראה עירובין יג, ב:) 'יפשפש במעשיו' ולבין הלשון 'משמש במעשיו', דיפשפש' קאי על עבירות שבידו שצריך למצוא אותם ולעשות עליהם תשובה, ו'משמש' קאי על מצוותיו שבודק האיך עשה אותם אם בלי פניות ועם כוונות רצויות וכדומה.⁷ / א"ה. עוד לפני ה'פניות והכוונות – מה איכות המצווה, למשל ברכת המזון כיושב לפני המלך ומכוון כל מלה (פירוש מלים פשוט) או ממלמל מלים ותך כדי הברכה מזיז דברים על השולחן וכד', וד"ל בכל מצוה].

⁴ מודים היא ברכת הודאה, אנו מודים על שהרחמים והחסדים הם בלי גבול, וטמונה כאן תפילה שנזכה להם.

⁵ א"ה. ויכלו מתפרש בלשוננו – נגמרו, המלה 'שכלול' בלשון החדשה אינו עניין לכאן.

⁶ עניין קבלי. ידידנו נר"ו מטעים כאן את קצה המטה ממנו.

⁷ השווה – מסילת ישרים תחילת פרק ג חלקי הזהירות.

ואם כן ניתן לומר כאן גם כנ"ל, אכן עשיתי את המעשים הטובים האלו, אבל כיצד עשיתים? האם בכוונת הלב? האם בלי פניות, האם בשמחה ובהתלהבות וכדומה, ושפיר אפשר לקרוא לזה וידוי.

ואולי אפשר ליישב באופן עמוק, על פי מה שכתב בספה"ק עבודת ישראל להמגיד מקוזניץ זצ"ל לגבי פְּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל (במדבר יט, ב) שאם לא מרגישים שיש מום, זה סימן שלא עלה עליה עול. היינו שכאשר אדם חש שהוא בסדר בעבודת ה' דיליה ומרוצה מעצמו שעשה הכל כיאות ואין בו מום, סימן שלא קיבל על עצמו עול תורה מספיק, ומסתפק במה שיוצא ידי חובתו באופן פחות נעלה.

ואם כן אפשר גם כאן לפרש כנ"ל, שזה גופא הוא הוידוי שלו, אני מרגיש עשיתי ככל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי, אין לי תביעות נוספות מעצמי, ואיני רואה איפה אפשר עוד להתעלות ולשפר עצמי, זהו גופא הוידוי שלו.

חזון איש

כתב הר"מ למלות וידוי מעסק הוא חפי' שלל בפני הבית, והראב"ד חולק שאין וידוי אלל בעזרה, והביעור והוידוי אינו אלל מדכבן בבית שני לדעת הר"מ ובזה"ז לדעת הפוסקים ללא קלע"ל ותרומ"ע דכבן גם ביעור וידוי דכבן. (דמאי סי' ב' סק"ד)

ראשי תבות. הר"מ – הרמב"ם; ובזה"ז – ובזמן הזה; קלע"ל – קידשה לעתיד לבוא; ותרומ"ע – ותרומות ומעשרות. במסקנת איננו נוהגים וידוי מעשרות עד שיבנה בית המקדש.

כו יד מלוא העומר וְלֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת ב במסורה⁸, הכא, ואידך "אַל תִּבְכּוּ לְמֵת" (ירמיהו כב, י). יראה לפי שאם מתוודה שעשה והפריש המעשרות כהוגן, אז בא הברכה שאומר הכתוב השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך", ועל ידי זה יתקיים בו "אל תבכו למת" כי ברוך ומבורך יהיה ביתו.

כו ז ילקוט סופר. איתא במדרש (הובא באהל יעקב): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ זֶה האנקה והאנחה. ויש לומר על פי מה שפירש ידי"ן החו"ב המופלג מו"ה יצחק ווייס נ"י מפרשבורג בעמח"ס אבני בית היוצר, הפסוק "וַנְּצַעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ", דהמבי"ט (שער התפילה פ"ו) כתב על מה שאמרו (ברכות כד): שהתפלה צריך להיות בלחש, ודהשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה, היינו בתפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, אבל התפילות שמתפללים בעת צרה וצער, אי אפשר בלחש⁹. ועיין בשערי תשובה (אור"ח קא ס"ק ו). ויש להביא ראיה ממ"ש במגן גיבורים (ק"א בשם תמים דעים קפד) אף דאסור ליחיד להתפלל בלשון ארמי מ"מ המתפלל בדמעה וצעקה מתוך צער, תפלתו נשמעת. ע"ש. וזה שאמר הכתוב "וַנְּצַעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ", דתפלותינו היה בקול רם וצעקה, ואף שאסור להתפלל בקול רם, עם כל זה "וישמע ה' את קולנו", לפי שתפלתנו היתה בעת צרה, כדכתיב "וַיִּרְא אֶת עֲנָנוּ... וְאֶת לַחְצֵנוּ". וזה כונת הפסוק קוּלֵי אֵל אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוּלֵי אֵל אֱלֹהִים וְהֶאֱזִין אֵלֵי (תהלים עו, ב). לפי שהיה ביום צרתי, על כן האזין השי"ת גם בקול צעקה. עכ"ד.

וזה שמרמו המדרש "וישמע ה' את קולנו", שאף היה בקול רם מ"מ כיון שזה היה ע"י אנקה ואנחה, לכן האזין ה' כי בעת צרה הקב"ה שומע כל תפלת עמו ישראל ברחמים.

⁸ כאן המסורה מציינת לְמֵת לַמ"ד בשוא לעומת לְמֵת או לְמֵת. פעם אחת יש לְמֵת (דברים יד, א).

⁹ ז"ל התפלות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין ראוי לאומרם בקול, כיון שהוא יכול לכוין בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו, ולכן הוא צועק בקול רם, להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער שהוא בו ואין מי שיצילהו כי אם הוא יתברך.

כו טז האדמו"ר מחב"ד. בפרשתנו, בסיום מצוות ביכורים נאמר ברש"י (כו, טז) "ושמרת ועשית אותם – בת קול מברכתו: הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה".

יש להקשות:

מהי התועלת של ה"בת קול" הזו, וכן של כל הכרוזים שמכריזים מלמעלה כדי לעורר את בני האדם לתשובה [כמו ה"בת קול שמנהמת כינה ואומרת ~~או לבנים שבועונותיהם החרבתי את ביתי כו~~"]? נפילה חמורה לפח יוקשים של הצנזורה האנטישמית! במקור: אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני בין אומות העולם¹⁰. (ברכות ג, א) וכי"ב], והלא רוב בני האדם כאן למטה אינם שומעים כלל את הבת-קול?! מבאר מורנו הבעש"ט:

לנשמה היהודית יש שני חלקים: חלק אחד נשאר למעלה ואינו מתלבש בגוף והוא נקרא ה"מזל" של האדם, וחלק שני יורד למטה ומתלבש בגוף האדם. ועל כך אומרת הגמרא (מגילה ג, א) "אך על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי" [=אע"פ שהוא אינו רואה – המזל שלו רואה], כלומר, יש דברים שהאדם אינו רואה כאן למטה, אבל הנשמה שלו למעלה כן רואה וזה משפיע גם על הנשמה שלמטה.

ומזה מובן, שכאשר יש הכרזה של בת קול – אמנם הנשמה שלנו כאן בגוף לא שומעת, אבל ה"מזל" שלנו, והוא חלק הנשמה שנשאר למעלה, כן שומע והוא שולח 'איתותים' לנשמה שבגוף ('מזל' הוא גם מלשון נוזל, על שם הפסוק "וְנִזְלִים מִן לְבָנוֹן (שיר השירים ד, טו)").

וכפי שרואים במוחש, שלפעמים נופלים לאדם פתאום הרהורי תשובה בלי כל הכנה והתבוננות מצדו, וזה רק בהשפעה של הכרוזים שנשמחו שלמעלה שומעת.

כו יב דפי בר-אילן כי-תבוא פב

"אלה יעמדו לְבָרַךְ אֶת הָעָם" – חלוקת השבטים בברית גריזים-עיבל

הרב יצחק עתשלוים מכהן כראש בית המדרש בישיבת "שלחבת" בלוס אנג'לס.

רוב המצוות שנצטוונו בתורה הן נצחיות וקיומן אמור להתבצע על פי תוכנם. יש מצוות תמידיות, ישנן כאלה שאמורות להתקיים פעם ביום, או פעם בשבוע או אפילו פעם בחיים, ואין אדם שחייב בעצמו בכל המצוות, שכן יש מצוות ששייכות רק לחברי בית הדין הגדול, או לכהנים או לנשים וכדומה. יש סוג של מצוות שאינן פרואקטיבי, אלא התורה מצווה אותנו איך להגיב למצב מסוים, כגון צדקה, מלחמת מגן וענישת פושעים, אך המכנה המשותף הוא שהמצוות הן לעד; בכל דור, כשהאדם, המצב או העידן המחייב יזוהה, יחול החיוב במצווה.

יוצא מן הכלל בולט מופיע בתחילת התיאור של הברית בערבות מואב, בחלקו האחרון של ס' דברים (מאמצע פרק כ"ו עד פרק ל"ג). רוב פרטי הברית מופיעים כנאום ולא כמצווה, כגון דברי התוכחה בפרק כ"ח או דברי ברית ערבות-מואב בתחילת פרשת נצבים. פרטי הברית

¹⁰ הנוצרים המושחתים בכל מדה של השחתה, מעיזים לומר לנו אוי לבנים שבועונותיהם! עוונות עם ישראל הם כאין וכאפס מול השחתתם! אחרי השתדלות רבה התירו ליהודים להדפיס את התלמוד עם שינוי אנטישמי זה. וממשיכים ללמוד כר; וכדי בזיון.

¹¹ דברי הגמרא נאמרו על הכתוב "וְרָאִיתִי אֲנִי וְנִינְאֵל לְבָדִי אֶת הַמְרָאָה, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמְרָאָה, אֲבָל חָרְדָה גְדֹלָה נִפְלָא עֲלֵיהֶם וַיִּבְרָחוּ בְּזַחְבָּא (דניאל ז, ז)". שואלת הגמרא: "וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעיתו? [=וכי מאחר שלא ראו מדוע נבהלו?] ומשיבה: "אך על גב דאיהו לא חזו – מזליה חזו" [=אע"פ שהם לא ראו – המזל שלהם ראה]. וממשיכה: "אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אך על גב דאיהו לא חזי – מזליה חזי" [רש"י (בדניאל שם) "אע"פ שאדם אינו רואה דבר שהוא נבעת ממנו – מזלו שברקיע רואה ולכך נבעת"].

מופיעים גם כמצוות נצחיות: כתיבת ספר תורה, מצוות "הקהל" (וכנראה) החזרה עד לידיעה בעל פה של שירת "האזינו". אך עוד לפני כריתת ברית ערבות-מואב, משה מצווה את העם בטקס חד-פעמי על כריתת ברית מיוחדת בהר גריזים והר עיבל:

אֱלֹהֵי יַעֲמָדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הָרֵי גְרִיזִים בְּעֵבֶרְכֶם¹² אֶת הַיַּרְדֵּן שְׁמַעוּן וְלֹי וַיְחַדְּדָה וַיִּשְׁשָׁכֶר וַיֹּסֶף וּבְנֵימָן. וְאֵלֹהֵי יַעֲמָדוּ עַל הַקָּלְלָה בְּהַר עֵיבֵל רְאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר וַיְבַזְּלוּ דָן וְנַפְתָּלִי. וְעֵנִי הַלּוּיִם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֵם....

חלוקת השבטים למברכים ולמקללים היא חידה. אם החלוקה אינה שרירותית, למה ראובן אינו עומד עם בני לאה? אם יש צורך לחלק אותם שישה מול שישה, למה לא להציג את בני לאה מצד אחד ובני רחל והשפחות מצד שני? ויש לשאול עוד: רשימת השבטים המוצגים כאן תמוהה; החל מהמפקד הראשון בספר במדבר ועד לסוף ספר דברים, בתריסר השבטים נכללים תמיד מנשה ואפרים (וכתוצאה מכך מושמט יוסף), ושבט לוי אינו נכלל – לא במפקד הכללי, לא בסידור המחנות, לא בקורבנות הנשיאים לחנוכת המזבח ולא בשליחות של המרגלים לתור את הארץ. כמובן שהוא אינו נכלל גם ברשימת הנציגים שינחילו לבני שבטיהם את הארץ (בסוף ספר במדבר, פרק ל"ד). אם כך, איך זכה כאן שבט לוי, בפעם הראשונה מאז יציאת מצרים, להיחשב כשבט מן המניין, ובמה "חטאו" שבטי יוסף שדווקא כאן הם מננים כשבט אחד?

יש לשאול כאן שאלה כוללנית יותר: למה טקס זה, האמור להתקיים מיד בכניסת בני ישראל לארץ היעודה, נקבע להתקיים בהרים אשר מסביב לעיר שכם, עיר עם היסטוריה מרה לבני יעקב? למה לא בגלגל שליד הירדן, מקום חנייתם הראשונה, או בשילה אחרי הקמת משכן ה'?

בנוסף לכך, מהמבט המיקרוסקופי למרחב הטלסקופי¹³, מתעוררת כאן שאלה כללית המעיבה על כל העיון בפרטי הטקס. מה הצורך בברית זו בכלל? בני ישראל כבר קיבלו עליהם את עול המצוות בהר סיני. הדור השני, דור ילידי המדבר שעומד להיכנס לארץ ולכבוש אותה, מתכונן לכרות ברית עם ה' "מִלְבַּד הַפְּרִיִת אֲשֶׁר כָּרַת אֲתָם בְּחָרְבֵי כַּחַס" (טו). למה אותם כובשי הארץ חייבים לכרות ברית שלישית, וללא נוכחותו של משה המצווה אותם?

הנחות יסוד: איך העם רואה את עצמו, את עברו ואת עתידו?

טרם נפנה את תשומת ליבנו להשיב על השאלות, נציע כמה הנחות יסוד לקביעת זהות העם וערונותו לדברי ימיו ולייעודו. קודם כול, על אף שמדובר בדור שנוגד במדבר, זיכרון שעבוד מצרים והיציאה מבית עבדים מקובעים למדיי בלב האומה – דבר שמתברר מתוך דברי משה בנאומו הגדול (דב' א-כו). שעבוד מצרים ונס הגאולה משחקים תפקידים מרכזיים גם בנאום ההיסטורי (פרקים א-ג) וגם בנאום המצוות (פרקים ד-כו). למשל, הציווי לאהוב את הגר מושתת על היותנו גרים במצרים, והמצווה שלא לתעב מצרי מבוססת על היותנו "אורחים" בארצם. נוסף לכך, מקומו של יוסף ואחיו בדרמה הגדולה של השעבוד מובן לכולם; הרי ארונו של יוסף הובא עימם ממצרים למדבר, ונשאר איתם כל זמן הכיבוש. קבורתו מחדש בשכם (!) היה האקט האחרון של יהושע בן-נון (יה' כד:לב). לפני שנפטר לעולמו. נוכל גם להסיק מתוך נאומו של משה, שבני ישראל, דור באי הארץ, הכירו היטב את סיפורי האבות ואת מרכזיותם בימי שחרות האומה. בנאומו לדור הבנים משה מזכיר ש'בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיִם (דברים י, 6)', ומן הסתם ידעו וגם הבינו את הקשר האמיץ שבין עצמות יוסף לבין השעבוד; הרי לא נשתעבדו במצרים אלא כתוצאה מהיחס העוין של האחים כלפי יוסף שגרם למכירתו ולירידתו, והסתיים בעלייתו לכס המלכות¹⁴. יש להניח שזיכרון בגידת האחים ביוסף חקוק בלוח ליבם של ישראל, ומובן להם שהגורם הראשוני לגלותם המרה היה לא אכזריות של מושל זר, אלא שנאת האחים.

¹² לפי פשוטו של מקרא, נצטוו ישראל לעבור את הירדן ישירות לאזור שכם ולבצע מייד את הטקס. אך משתמע מהביצוע המתואר בס' יהושע (ח:ל-לה) שקיימו את הטקס אחרי כיבוש יריחו והעי. עיינו תוספתא סוטה ח, ז: "בוא וראה כמה ניסין נעשו לישראל, באותו היום עברו מי הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אילוני מור". אנו לא נדון כאן בבעיית העיתוי, שהיא נושא בפני עצמו.

¹³ בהשפעת האידיש נקבע משום מה שפ"א דגושה בסוף המלה היא פ"א כפופה ולא ארוכה. דבר זה לא נכון ומנוגד לשכל הישר. גם מקרא מפורש אל תוֹסֵף על דְּבָרָיו (משלי ל, 1). צ"ל טלסקופ! גם שם משפחה הרב שמעון שקוף מחבר שערי יושר; הרב נפתלי טרוף ראש ישיבת ראדין וכו'.

¹⁴ א"ה. לא הבנתי, הלא גלות מצרים נגרזה בין הבתרים הרבה לפני שנולדו השבטים ואביהם יעקב ואבי אביהם יצחק, מכירת יוסף נועדה לרווחת יעקב ובני ישראל בתחילת גלותם.

הנחה שנייה מתייחסת לנחלות השבטים והיכרותם את מיקומם מקדמת דנא. כפי שטען בצורה משכנעת פרופ' יהודה אליצור,¹⁵ חלוקת הארץ חוזרת לימי ברכת יעקב לפני מותו (בר' מ"ט) ומיקום השבטים בצורה כללית, ללא ציון גבולות מדויקים.

שתי הנחות אלה הן תוצאה ישירה מחלוקת הארץ (בכוח) בברכת יעקב. בחלוקה זו הושוו שמעון ולוי¹⁶ מצד אחד ויוסף מצד שני לשאר בני האימהות, כנוחלי נחלה. מסקנה נוספת שניתן להסיק מהסיפורים על בני יעקב עד לירידתם מצרימה היא, שהיו תקופות שהאחים היוו יחידה אחת, והתנהגו – לפחות כלפי חוץ – כמשפחה אחת שבה כולם בעלי מעמד שווה של "אחים". אך בתחילת סיפורי יוסף נוצר קרע בין בני לאה לבני השפחות. אע"פ שבימי הבצורת והעוני התלכדו והגיעו באגודה אחת לשבור בר ממצרים, כפי שהם אומרים: "שָׁנִים עָשָׂר עָבְדִּיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ (בראשית מב, יג); ו"שָׁנִים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים (פס' לב)", ספר שמות נפתח במפקד הבנים המאורגנים לפי אימהות, ורק בסוף, בפסוק אחד, ארבעת בני השפחות מנויים יחד, כנראה במעמד נחות מהשאר **א"ה. כנראה שלא!!**

מכל זה מתקבל, שבימי שהותם של בני יעקב בארץ, קודם הירידה למצרים, נועדו בני האימהות לרשת את "לב הארץ", על פי הבטחת ה' לאביהם. ואכן כך קרה – יהודה (ושמעון) נחלו את אזור "יהודה", בנימין ויוסף נחלו את לב השומרון ועד לבשן, יששכר וזבולון ירשו בגליל התחתון, בעוד שאשר ונפתלי ירשו בגליל העליון ועד ללבנון.¹⁷

הברית השלישית: ברית אחים

הברית שכרת העם בסיני, ושדור הבנים חזר עליה וכתת בערבות-מואב, הייתה ברית בין העם לבין ה'; יוצאי מצרים ובניהם, דור באי הארץ, התחייבו במשמעת לדברי ה' ולעבודתו. הברית השלישית הזו אינה ברית בין העם לבין ה' – כי אם ברית בין העם לבין עצמו. ליתר דיוק, הברית היא ברית הערבות¹⁸ (ע"י בבלי סוטה לז ע"ב). בין כל חלק העם, שבה הם מתחייבים לאחריות הדדית ודוחים בשתי ידיים, בארור ובשבועה, התנהגות עוינת של שבט אחד כנגד שבט אחר, משפחה נגד משפחה ואח נגד אח.

הברית הזו היא מומנט מטא-היסטורי שהעם חוזר, בדמיון מוחש, לרגע שבגדו איש באחיו וגרמו לעצמם גלות ושעבוד. ובזה נוכל לחזור לשאלותינו ולהשיב עליהן. כיוון שבתודעת העם נקשרה מכירת יוסף לשכם¹⁹, הם חזרו למקום הרשע, ודווקא שם התחייבו לשמור אמונים לאחותם. על כן שישה מהאחים המקוריים – ללא נציגות אפרים ומנשה ועם נציגות מלאה של שבט לוי – עומדים בכל הר, ופניהם מופנים אלו לאלו. על אף שלא נוכל לקבוע מסמרות באשר למיפוי הנחלות המיועדות בימי האחים, ניתן לשער שהשבטים שהיו אמורים לנחול מצפון לשכם עמדו בהר עיבל (שנמצא צפונה לשכם) ושבטי הדרום ניצבו בהר גריזים. ע"כ הרב יצחק עת שלום נר"ו.

כז יד הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו וְעָנּוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל-כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: נראה שהטעם שהפסיקו ביוענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראלי, [ולא הטעימו: וְעָנּוּ הַלְוִיִּם - וְאָמְרוּ אֶל-כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם:], הוא משום שיקול רסי מוסב על יוענו הלויים, שיקול רסי זה דין בענייה של הלויים, [וזה כדי שישמענו כל ישראל], אבל אין צורך שכלפי ישראל תהיה האמירה בקול רם – כלומר שהם ישמענו את היקולי כשהוא ירסי, אלא מספיק שהעומדים מרחוק ישמענו בלחש. וכמו לענין ברכת כהנים שצריך להיות בקול רם כמבואר בסוטה לת. ולכאורה מספיק שכולם ישמענו בלחש. (עי' מ"ב סי' קכ"ח ס"ק נ"ג).

כו אָרוּר אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה-הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל-הָעָם אָמֵן:

¹⁵ או סיכום דבריו אצל בזק, **עד היום הזה: שאלות יסוד בלימוד תנ"ך**, תל-אביב 2013, עמ' 75-79. וראו גם עתשלום: **בין שורות המקרא, בראשית** (אנגלית) ירושלים 2015 פרקים 10 ו-22.

¹⁶ נראה שאזור שכם היה נחלתם (או פרה-נחלה) של שמעון ולוי אחרי מעשה דינה. ראו: עתשלום הערה 3, פרק 22.

¹⁷ אליצור (שם) טען גם שיייתכן ששבט גד היה אמור לנחול בצפון, ופשוט שזו הייתה הנחלה המקורית של דן, עד שראובן וגד שינו את מיפוי הנחלות ע"י תביעתם לנחול בעבר הירדן המזרחי.

¹⁸ א"ה. ניקוד שגוי! כנראה צ"ל עֲרֵבוּת.

¹⁹ על אף שיוסף הושלך לבור כ-30 ק"מ צפונה משכם, בדותן, השליחות שבה נשלח מטעם אביו הייתה לשכם, ושם קברו את עצמותיו.

הרמב"ן מביא שבירושלמי בסוטה (פרק ז הלכה ד) הקשו על מה שכתוב 'אשר לא יקים את דברי התורה' – 'וכי יש תורה נופלתי'. [ואמרו בזה כמה ביאורים, והובאו ברמב"ן]. ולכאורה לא מובן מה קושיית הירושלמי, שהרי הפסוק מדבר על קיום התורה, וכמו שכתוב 'לעשות אותם', ולא על התורה עצמה.

ונראה שטעם קושייתם הוא מחמת פסוק הטעמים, שכיון שהפסיקו ביארוזר אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, [ולא הטעמים: אָרֹזר - אֲשֶׁר לֹא-יָקִים אֶת-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה-הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם], מבואר שבתחילה אמר על עצם 'אשר לא יקים את דברי התורה', [אלא שאח"כ הוסיף גם על מי שאינו עושה את מצוות התורה].²⁰

כח יב וְלִבְרָךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדָךְ זרע שמשון. אמרו בתענית (ח): מאי "וְלִבְרָךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדָךְ", שאפי' פרוטה שבכיס מתברכת בו ביום הגשמים, וקשה מה שייכות יש בין ברכת מטר ארצך לברכה שבפרוטה שבכיס, שהלא הכתוב מיירי בברכה לענין מטר, ומדוע דורשים חז"ל את ייתור הפסוק לענין ברכה שלכאור' אין לה שייכות לענין שהכתוב עוסק בו.

ומה שפירשו המפרשים הכוונה שאם יהיה המטר בזמן אזי תהיה התבואה בזול, ובכך תבוא הברכה על הפרוטה שבכיס, קשה דלפי"ז אין כאן אלא ברכה אחת שהמטר יגיע בזמן, ושאר הברכות באים ממילא, ומדוע צריכה התורה לכתוב זאת באופן שנראה דיש כאן ב' ברכות. ויש לתרץ ע"פ מה שאמרו (ב"ב צא:): בנוגע איסור היציאה מא"י לחו"ל בשעת הרעב, דאמר ר' יוחנן "לא שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר אפילו עמדו ארבעה סאין בסלע יוצאין מהארץ לחו"ל, והיינו דכשמעות ביוקר שקשה להשיג מעות, מותר לצאת לחו"ל אף אם הפירות בזול. ונמצא דאף אם הקב"ה היה נותן את המטר בעתו והתבואה תהיה בזול, עדיין אין זה ברכה גמורה, כי אפשר שהמעות יהיו ביוקר ולא יהיה לאנשים מעות, וכמו שאמר ר' יוחנן בגמרא שם שזוכר שמחירי התבואה היו ממש בזול והיו הרבה אנשים בטבריה שמתו מרעב היות ולא היה בידם אפילו סך מעות אלו. ובזה מובן היטב מדוע הוסיפה תורה אחר ברכת המטר, עוד ברכה לפרוטה שבכיס שתהיה מצויה, שבכך יהיה להם ברכה גמורה, הן תבואה בזול והן מעות בזול, ולא יחסר להם כלום.

כח סו מלוא העומר וְהָיוּ חֲמִיֵּשׁ תְּלֹאִים לָךְ מִנֶּגֶד וּפְחָדָת לִילָה וְיוֹמָם וְלֹא תֵאֱמַן בְּחִיָּדָה: ב במסורה²¹, הכא "חייך תלואים" ואידך "ועמי תלואים למשובתי (חושע יא, ז)". ונראה דאמרו בשבת (קנג.) שרבי אליעזר אמר לתלמידיו שוב יום אחד לפי מותך, אמרו לו וכי יודע באיזה יום ימות. והשיב כל שכן שכל ימיו בתשובה. וזה כוונת המסורה, כי לסיבת ש"חייך תלואים", ואינך יודע באיזה יום ימות, לזאת "ועמי תלואים למשובתי".

כט ג אתוון דאוריתא. וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וגו' עַד הַיּוֹם הַזֶּה. אמרו בעבודה זרה (ה:): אמר רבה, שמע מינה דלא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין. ומפרש רש"י שם דמשה רבינו לא הבין טענת הקב"ה עד ארבעים שנה אח"כ.

והנה תנן באבות (ה כא): "בן ארבעים לבונה". וכתב רש"י שם וז"ל: כדאמרין על הפסוק "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה", דמכאן לתלמיד שאינו עומד על דעת רבו עד שהוא בן ארבעים. עכ"ל. והקשה הגר"י אנגיל (גליוני הש"ס שם) צ"ע דברי רש"י ד"בן ארבעים לבונה על בן ארבעים שנה משנולד, ואילו הגמ' בע"ז הכוונה על

²⁰ ובפשטות היה נראה שבאמרו 'אשר לא יקים את דברי התורה הזאת' מובן שהכוונה על קיום מצוות התורה, ולא נכתב 'לעשות אותם' אלא לתוספת ביאור. אך זה דוחק.

²¹ כאן המסורה מציינת מקומות שלא קוראים תלויים אלא את האל"ף אע"פ שהיחיד הוא תלוי. בניגוד למקרא וְהָיוּ תְּלֹאִים עַל הָעֵצִים (חושע י, כו). השינוי בכתיב תְּלֹאִים תְּלֹאִים אינו מעניין המסורה הזו.

ארבעים שנה משעה שלמד. ועיין תוס' סוטה (דף כב: "ד"ה ועד) שכתבו על הא דאמרו שם דת"ח יכול להורות רק מבין ארבעים שנה, שסופרים ארבעים שנה משעה שהתחיל ללמוד, ולא משעה שנולד] וז"ל, "עד ארבעים שנה" היינו משנה שהתחיל ללמוד, עד ארבעים שנה, ולא משנה שנולד, כדאמרינן בע"ז ולא נתן ה' לכס לב לדעת עד היום הזה, ש"מ לא קאים אינשי אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין, וזה היה ממתן תורה עד ארבעים שנה²².

תן להכס ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר [גליונות \(jewishoffice.co.il\)](http://www.jewishoffice.co.il)

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺

²² אבל במשכיל לדוד (סוף פרשת כי תבוא), כתב דאה"נ דשיטת רש"י היא ד"עד ארבעין שנין" אינו משעה שלמד, אלא משנולד, כדפירש באבות, דאינו עומד על דעת רבו עד שהוא בן ארבעים שנה. והנה גוף קושית הגר"י אנגיל, כבר מובא בתו"ט שם, וז"ל, בן ארבעים לבינה ופירש הר"ב שלאחר מ' שנה שהיו ישראל במדבר אמר הכתוב "ולא נתן ה' לכס לב לדעת", ואמרו בגמ' מכאן דלא קאי אינשי אדעתיה דרביה עד מ' שנה. וקשה דזו אינה ראייה מאנשי מדבר, שכשהיו ארבעים שנה במדבר אחר מתן תורה היו יותר מבני ארבעים שנה הרבה, וי"ל דישאל בשעת מתן-תורה גרים היו, וכל גר כקטן שנולד דמי. עכ"ל. וע"ש שתירוצן נוסף.